

Samhällets sista utpost?

En rapport om läget för biblioteken
och bibliotekariernas arbetsmiljö

SiK

Förord

DIK undersöker med jämna mellanrum hur det står till med de svenska biblioteken och föreslår konkreta förbättringsåtgärder. Det är frustrerande att se hur den dystra statistiken och åtgärdsförslagen rinner av regering efter regering som vatten på en stendöv gås. Men, det finns en verklighet och den ser ut så här:

Bara 14 procent anger att det bibliotek de arbetar på har tillräckliga resurser för att kunna genomföra sitt uppdrag. Det som får stå tillbaka är bland annat läsfrämjande insatser, publik verksamhet och inköp/gallring. Var tredje folkbibliotekarie uppskattar att mer än hälften av arbetstiden går åt till samhällsservice i form av hjälp med myndighetskontakter, utskrifter och bankärenden.

”Biblioteken förväntas fånga alla de bollar som resten av samhället tappar, trots att de inte ens får resurser nog att klara av sitt lagstadgade uppdrag.”

30 procent av folkbibliotekarierna har upplevt otillbörlig påverkan och alltför många anger att biblioteket justerat sig i linje med påtryckningarna. Det som oftast offras är verksamhet relaterat till hbtqi-frågor, men även mångfald, jämställdhet och nationella minoriteter.

Dessutom ökar problemen med social oro, skadegörelse och våld, trots att det är en utveckling som länge varit känd och där det finns goda erfarenheter kring hur man kan vända den. Men, även för detta behövs mer resurser och de lyser fortfarande med sin frånvaro.

Den kulturella välfärden är grundlagsstadgad och våra bibliotek är en central del av den. Trots det används folkbiblioteken med politikernas goda minne som samhällets slasktratt. De förväntas fånga alla de bollar som resten av samhället tappar, trots att de inte ens får resurser nog att klara av sitt lagstadgade uppdrag. Det är vårdslöst och ohållbart.

Tänk om våra bibliotek i stället fick vara bibliotek och bibliotekarierna bibliotekarier. Tänk så bra det skulle bli för var och en av oss, för läsningen, tillhörigheten och sammanhållningen. Tänk så bra det skulle bli för hela det demokratiska samhället.

Anna Troberg, förbundsordförande i DIK

Innehåll

Förord	2
Innehåll	3
Sammanfattning	5
Om rapporten	10
Metod	10
Sex av tio arbetar på folkbibliotek	11
En kvinnodominerad och homogen yrkesgrupp	12
Bibliotekens samhällsviktiga uppdrag	13
Resurserna räcker inte för att genomföra uppdragen	14
Nedskärningar slår hårt mot folkbiblioteken	15
Splittrade tjänster och stort elevantal försvårar för skolbibliotekarierna	16
Analys	18
Samhällsservice åter upp folkbibliotekens kärnverksamhet	19
Trycket ökar i takt med att andra verksamheter blir mindre tillgängliga	20
Analys	21
Social oro, skadegörelse och våld fortsätter öka	23
Oron på folkbiblioteken speglar utsatthet i samhället	25
Allt för många arbetar ensamma	27
Trygghetsåtgärder och rutiner	28
Bibliotekarierna vill se fler åtgärder	30
Analys	32
Påtryckningar och självcensur begränsar biblioteken	34
Många anpassar sig efter påtryckningar och undviker känsliga ämnen	35
Analys	37
Biblioteken – en demokratisk grundbult	39
Fem åtgärder för att stärka biblioteken och arbetsmiljön	43
1. Biblioteken måste få tillräckliga resurser för att klara uppdragen	44
2. Fler aktörer behöver ta ansvar för det digitala utanförskapet	44
3. Samhällets utsatta ska inte vara bibliotekens ansvar	45
4. Arbetsgivare måste stärka arbetet kring hot, våld och kränkningar	45
5. Principen om armlängds avstånd till biblioteken behöver stärkas	46

Om DIK

DIK är facket för alla som arbetar eller studerar inom kultur, kommunikation eller kreativ sektor. DIK har fler än 20 000 medlemmar runt om i landet och ingår i Saco, Sveriges akademikers centralorganisation. DIK är partipolitiskt obundet.

Författare: Johanna Alm Dahlin, DIK
Formgivning: Kajsen Burell, Printempo
Samtliga bilder: Alexander Donka
DIK 2025:3

Sammanfattning

Rapporten bygger på en enkätundersökning bland cirka 1 800 biblioteksanställda. Undersökningen visar att biblioteken pressas från flera håll – när annan välfärd och samhällsservice dras ned står biblioteken kvar och får hantera effekterna av en ökad social utsatthet och digitalt utanförskap. Samtidigt krymper bibliotekens resurser.

Konsekvensen blir att biblioteken och bibliotekarierna har sämre möjlighet att bedriva sina samhällsviktiga uppdrag med att stärka läsning, bildning, källtillit och fri tillgång till information.

DIK kräver ordentliga politiska insatser för att stärka en av våra mest grundläggande demokratiska institutioner och mötesplatser – biblioteken.

Resurserna räcker inte för att genomföra uppdragen

- **14 procent** av respondenterna svarar att det bibliotek de arbetar på helt och hållet har tillräckliga resurser för att kunna genomföra sina uppdrag på ett tillfredsställande sätt.
- **57 procent** anser att det under de senaste fem åren har blivit svårare att klara uppdragen.
- Resursbristen är påtaglig på alla typer av bibliotek men tydligast på folkbiblioteken där bara 9 procent anser att ekonomin och bemanningen är fullt ut tillräcklig.
- När resurserna tryter får exempelvis publik verksamhet, läsfrämjande, inköp/gallring och arbete mot utpekade målgrupper stå tillbaka till förmån för att hålla öppet och bemanna informationsdisken.
- Trenden med krympande finansiering har pågått under en längre tid. Även om alla kommuner inte har skurit i biblioteksbudgeten för 2025 har många fått obefintliga eller låga indexuppräknings de senaste åren, vilket i praktiken innebär mindre resurser. Parallellt med kommunala nedskärningar har det statliga stödet Stärkta bibliotek avvecklats.
- Mot bakgrund av de senaste årens lågkonjunktur och krympande kulturbudgetar på både nationell och kommunal nivå ser DIK stor risk att den ekonomiska situationen för biblioteken kommer fortsätta förvärras.

Samhällsservice äter upp allt mer av kärnverksamheten

- Folkbiblioteken bidrar med en stor mängd samhällsservice till invånarna. En del av servicen ingår i bibliotekens uppdrag kring informationsteknik och delaktighet och många bibliotek erbjuder tillfällen där deltagare får tekniskt stöd. Undersökningen visar dock att förväntningarna på vad biblioteken kan och ska hjälpa till med ofta går långt utöver deras uppdrag.

- **Var tredje folkbibliotekarie (32 procent) uppskattar att mer än hälften av verksamhetens arbetstid går åt till att bistå besökare med olika typer av samhällsservice.** Det kan handla om att skriva ut eller fylla i blanketter, att tolka eller översätta myndighetsbeslut eller att hjälpa till med bank-id.
- **67 procent svarar att det under de senaste fem åren har blivit vanligare att biblioteken ombeds bistå med denna typ av service.** Undersökningen visar att det beror på att exempelvis banker, myndigheter och andra samhällsaktörer har minskat sin fysiska och lokala närvaro och främst finns tillgängliga digitalt. För den som inte behärskar eller har råd med den digitala tekniken är biblioteken ofta den enda platsen i närsamhället där man kan få hjälp.
- **Nyligen har regeringen beslutat att lägga ned en lång rad servicecenter runt om i landet.** Det kommer med största sannolikhet belasta folkbiblioteken ytterligare och drabba de individer som är beroende av stöd, exempelvis äldre och personer med funktionsnedsättningar.

Social oro, skadegörelse och våld fortsätter öka

- **Undersökningen visar att social oro, våld och skadegörelse fortsätter att öka.** Under de senaste två åren har 95 procent av folkbibliotekarierna upplevt social oro. 82 procent har varit med om skadegörelse, 57 procent har upplevt våldsamma situationer och 47 procent svarar att droghandel har förekommit. 36 procent av folkbibliotekarierna har upplevt kränkningar och 13 procent har tagit emot hot. En skillnad gentemot DIK:s tidigare undersökningar är att flera respondenter skriver att de misstänker gängrekrytering på biblioteket.
- **I bibliotekariernas enkätsvar blir det tydligt att den oro som tar plats på biblioteken speglar en utsatthet i det omgivande samhället.** Många skriver om hur ökade klyftor och nedmonterade välfärdsfunktioner leder till att allt fler människor med olika former av utsatthet – exempelvis missbruk, hemlöshet eller psykisk ohälsa – söker sig till folkbiblioteken för att det är en av få platser som är öppna för alla.

- **Trots en stundtals otrygg arbetsmiljö svarar 56 procent av folkbibliotekarierna att de ibland arbetar själva ute i biblioteket. 30 procent arbetar ensamma dagligen eller flera gånger i veckan.**
- **58 procent av folkbibliotekarierna anser att de har fått tillräckligt stöd och utbildning för att kunna hantera eventuella svåra eller hotfulla situationer och 52 procent anser att trygghetsåtgärderna på biblioteket är tillräckliga.**
- **Att trygghetsarbetet brister beror delvis på att alla arbetsgivare inte prioriterar frågorna, men undersökningen visar också att en stor orsak är att finansieringen inte räcker – det gör att många bibliotek inte kan ha en tillräcklig bemanning för att undvika ensamarbete och att det inte alltid finns tid och resurser för förebyggande utbildningar och andra trygghetsåtgärder.**

Påtryckningar och självcensur begränsar biblioteken

- **30 procent av folkbibliotekarierna har under de senaste två åren upplevt att någon utomstående på ett hotfullt eller befallande sätt har försökt påverka verksamheten. Det är en ökning med 2 procentenheter jämfört med DIK:s senaste mätning 2023.**
- **Påtryckningarna handlar oftast om krav på att böcker ska tas bort eller köpas in eller påtryckningar om att arrangemang ska ställas in eller att föreläsare ska avbokas. Vissa beskriver mycket allvarliga och våldsamma händelser.**
- Bland de som upplevt otillbörlig påverkan svarar 3 procent att folkbiblioteket helt och hållet justerade sig i linje med påtryckningarna och 18 procent att biblioteket delvis gjorde det.
- **Majoriteten av påtryckningarna kommer från besökare/allmänhet.** Andelen som har upplevt otillbörlig påverkan från politiker har minskat från 10 procent i undersökningen 2023 till 7 procent 2025. En bidragande orsak kan vara att de senaste årens intensiva debatt om armlängds avstånd till kulturen har lett till en ökad medvetenhet i frågorna.

- **En annan orsak till att påtryckningar från politiker har minskat kan vara att vissa bibliotek redan på förhand undviker ämnen som skulle kunna väcka kraftiga reaktioner eller utgöra en säkerhetsrisk.** 17 procent av folkbibliotekarierna och 10 procent av skolbibliotekarierna upplever att verksamheten ägnar sig åt denna form av självcensur.
- **I fritextsvaren framkommer att både påtryckningar och de ämnen som biblioteken själva undviker oftast rör hbtqi-frågor.** Andra återkommande teman är mångfald/mångspråk, genus/jämställdhet, nationella minoriteter, religion och krig/konflikter. Många beskriver att frågor och ämnen som tidigare har varit okontroversiella nu väcker reaktioner och att man oftare behöver prata med kommunens säkerhetsavdelning inför publika arrangemang.
- Att biblioteken tar bort en kontroversiell bok, ställer in ett omdebatterat arrangemang eller undviker att lyfta en fråga som är polariserad i samhällsdebatten för att man inte mår bra av reaktioner som kan följa kan vara förståeliga åtgärder som görs för att värna om anställdas och besökares säkerhet. **På längre sikt får dock denna form av anpassning och självcensur stora konsekvenser för det öppna demokratiska samhället.**

5 krav för starka och fria bibliotek

I en orolig värld, där demokratin är på tillbakagång i många länder, är bibliotekariernas arbete för fri tillgång till information, yttrandefrihet, bildning och källtillit kanske viktigare än någonsin. För att bibliotekarierna ska kunna fortsätta bedriva sina samhällsviktiga uppdrag behöver de bättre förutsättningar. DIK riktar fem krav till politiker och arbetsgivare.

1. Biblioteken måste få tillräckliga resurser för att klara uppdragen.
2. Fler aktörer behöver ta ansvar för det digitala utanförskapet.
3. Samhällets utsatta ska inte vara bibliotekens ansvar.
4. Arbetsgivare måste stärka arbetet kring hot, våld och kränkningar.
5. Principen om armlängds avstånd till biblioteken behöver stärkas.

Om rapporten

Rapporten bygger på en enkät bland cirka 1 800 biblioteksanställda. Syftet med rapporten är att belysa förutsättningarna för biblioteken att bedriva sina samhällsviktiga uppdrag och bibliotekariernas arbetsmiljö. Rapporten riktar sig till anställda och arbetsgivare i bibliotekssektorn, men också till politiker och beslutsfattare.

Metod

Rapporten bygger på en enkät som skickades till alla DIK-medlemmar som arbetar inom bibliotek. Enkäten var öppen 22 april–15 maj 2025. 1 798 personer svarade, vilket ger en svarsfrekvens på 43 procent.

Frågorna i enkäten handlade om utvecklingen och arbetsmiljön under de senaste två åren, det vill säga april/maj 2023 till april/maj 2025. Enkäten var anonym och alla citat i rapporten kommer från fritextsalternativ.

Rapporten följer upp DIK:s tidigare undersökningar om arbetsmiljön på biblioteken som har genomförts 2015, 2017, 2019, 2021 och 2023¹. I årets rapport jämförs resultaten främst med undersökningen från 2023.

Rapporten bygger på enkätsvar från 1 798 bibliotekarier.

Svarsfrekvensen var 43 % och de som svarat på enkäten är representativa för yrkesgruppen i stort.

¹ "Vi är bibliotekarier, inte psykologer eller socialarbetare" – en rapport om arbetsmiljön på våra bibliotek (2015); Biblioteken speglar samhället – en rapport om arbetsmiljön på våra bibliotek (2017); Samhället drar sig tillbaka – en rapport om arbetsmiljön på våra bibliotek (2019); Bibliotek i kristid – en rapport om hur biblioteken och de anställda har påverkats av coronapandemin (2021); "Som om vi ska bära hela samhället" – En rapport om bibliotekariernas arbetsmiljö och bidrag till samhället (2023)

Sex av tio arbetar på folkbibliotek

Majoriteten av de som svarat på enkäten arbetar på ett folkbibliotek (56 procent). En stor grupp arbetar på universitets- och högskolebibliotek (17 procent) eller skolbibliotek (14 procent). 5 procent arbetar på ett integrerat folk- och skolbibliotek. Övriga respondenter arbetar på sjukhusbibliotek (2 procent), myndighetsbibliotek (2 procent), specialbibliotek (2 procent) eller andra typer av bibliotek (2 procent). Detta motsvarar fördelningen bland de anställda på Sveriges offentligt finansierade bibliotek väl.²

Bland de skolbibliotekarierna som svarat på enkäten arbetar 64 procent i grundskolan, 39 procent i gymnasieskolan och 2 procent någon annanstans, till exempel på ett integrerat folk- och skolbibliotek.

Det finns en bred spridning vad gäller bibliotekens placering. 44 procent arbetar på ett bibliotek som ligger i en mindre stad/tätort med omnejd, 31 procent arbetar centralt i en storstad, 18 procent i förort/ytterområde till en storstad och 6 procent i landsbygd. 1 procent har svarat annat.

Det är vanligast att arbeta på ett mindre bibliotek med 1–10 anställda (44 procent). Resterande respondenter arbetar på bibliotek med 11–20 anställda (20 procent), 21–30 anställda (10 procent) och fler än 31 anställda (26 procent).

De vanligaste titlarna bland de som svarat på enkäten är biblio-

² Kungliga biblioteket, [Biblioteksstatistik 2024](#)

tekarie, barn-/ungdomsbibliotekarie eller skolbibliotekarie. Andra relativt vanliga titlar är biblioteksassistent, bibliotekssamordnare, systembibliotekarie, IT-bibliotekarier eller biblioteksutvecklare.

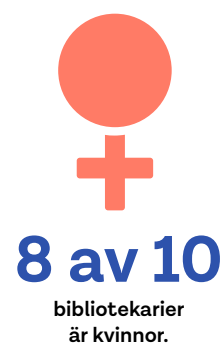
En kvinnodominerad och homogen yrkesgrupp

DIK använder så kallad jämlikhetsdata³, vilket betyder att frågor kopplade till de sju diskrimineringsgrunderna ställs i förbundets enkäter. Frågorna bygger på så kallad självskattning, är frivilliga och helt anonymiserade. Syftet är att synliggöra ojämlika förhållanden i medlemmarnas arbetsliv och arbeta för att motverka dem. I denna enkät har 75 procent av respondenterna valt att besvara frågorna om jämlikhetsdata.

82 procent av de som svarat på enkäten är kvinnor och 17 procent är män. 1 procent definierar sig som icke-binär. Det motsvarar både könsfördelningen bland DIK:s biblioteksmedlemmar (81 procent kvinnor) och fördelningen i yrkesgruppen i stort (79 procent kvinnor⁴).

Även åldersfördelningen speglar medlemsgruppen: 25–34 år (12 procent), 35–44 år (27 procent), 45–54 år (33 procent), 55–66 år (27 procent), 67 år eller äldre (1 procent). Sannolikt är DIK:s medlemmar något äldre än biblioteksgruppen i stort eftersom yngre personer i lägre utsträckning är med i ett fackförbund.

96 procent av respondenterna anser att de är vita eller tillhör en synlig majoritet kopplat till hudfärg. 11 procent har utländsk bakgrund, vilket betyder att de antingen själva är födda utomlands eller har två föräldrar som är det. Den bristande mångfalden bland respondenterna speglar en generell brist inom yrkesgruppen. Enligt SCB är 9 procent i yrkesgruppen bibliotekarier och arkivarier födda utomlands⁵. I Sverige som helhet är ungefär 20 procent⁶ födda utomlands och cirka 28 procent har utländsk bakgrund, vilket innebär att de som arbetar på biblioteken inte speglar befolkningen i stort⁷.

³ DIK, [Därför arbetar DIK med jämlikhetsdata](#)

⁴ Kungliga biblioteket, [Biblioteksstatistik 2024](#)

⁵ SCB, [Yrkesregistret med yrkesstatistik \(SSYK\)](#), 2023

⁶ SCB, [Utrikes födda i Sverige](#), 2024

⁷ SCB, Statistikdatabasen, [Antal personer med utländsk eller svensk bakgrund](#), 2024

Bibliotekens samhällsviktiga uppdrag

Bibliotekens samhällsviktiga uppdrag handlar bland annat om läsfrämjande, kunskapsförmedling, demokrati och bildning. Uppdragen slås fast i bibliotekslagen (2013:81) och skollagen (2024:1072).

Alla bibliotek i det allmänna biblioteksväsendet ska:

- verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning,
- främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt,
- vara tillgängliga för alla,
- ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, de nationella minoriteterna och personer med annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda tekniska hjälpmedel samt litteratur på lättläst svenska och på olika språk.

Folkbiblioteken ska särskilt:

- finnas i varje kommun, vara tillgängliga för alla och vara anpassade till användarnas behov,
- ha ett utbud av medier och tjänster som präglas av allsidighet och kvalitet,
- särskilt främja läsning och tillgång till litteratur,
- öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet,

- ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

Högskolebiblioteken ska särskilt:

- finnas tillgängliga vid alla universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen,
- svara för biblioteksverksamhet inom de områden som anknyter till utbildning och forskning.

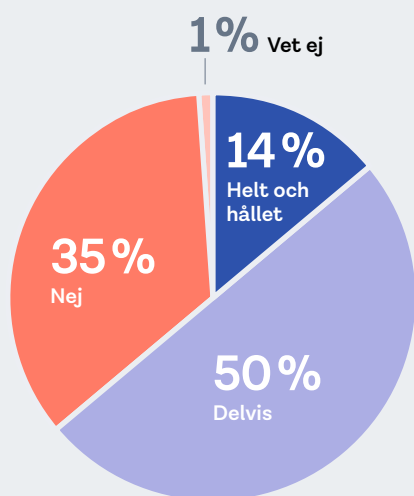
Skolbiblioteken ska särskilt:

- vara en samlad, gemensam och ordnad verksamhet med ett allsidigt och målgruppsanpassat utbud av analoga och digitala medier som ställs till lärarnas och elevernas förfogande för att användas som en resurs i undervisningen,
- vara tillgängliga för alla elever och som huvudregel finnas på den egna skolenheten,
- främja elevernas läsande och medie- och informationskunnighet,
- i första hand bemannas av utbildade bibliotekarier och vara bemannade i sådan utsträckning att ändamålen med skolbiblioteksverksamheten uppnås.

Resurserna räcker inte för att genomföra uppdragen

14 procent av respondenterna anser att det bibliotek de arbetar på har tillräckliga resurser för att fullt ut kunna genomföra sina uppdrag. 57 procent svarar att det under de senaste fem åren har blivit svårare att klara uppdragen. Resursbristen är påtaglig inom alla bibliotekstyper men är tydligast på folkbiblioteken där bara 9 procent anser att ekonomin och bemanningen är fullt ut tillräcklig.

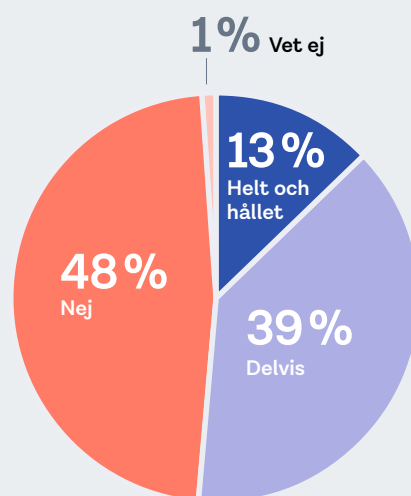
Figur 1. Upplever du att verksamheten har tillräckliga ekonomiska resurser för att kunna genomföra sina uppdrag på ett tillfredsställande sätt? (Alla bibliotekstyper)

Figur 2: Upplever du att det under de senaste fem åren har blivit enklare eller svårare för verksamheten att genomföra sina uppdrag/mål? (Alla bibliotekstyper)

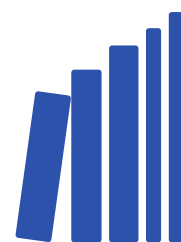

Figur 3: Upplever du att den verksamhet du arbetar i har en tillräcklig bemanning? (Alla bibliotekstyper)

Som **figur 1** visar upplever 14 procent av respondenterna att de helt och hållet har tillräckliga resurser för att kunna genomföra sina uppdrag på ett tillfredsställande sätt och 50 procent att de delvis har det. Av **figur 2** framgår också att majoriteten (57 procent) upplever att det under de senaste fem åren har blivit svårare att genomföra uppdragen. Samtidigt anser endast 13 procent att bemanningen är fullt ut tillräcklig (**figur 3**).

Bryter man ned siffrorna på olika typer av bibliotek framkommer relativt stora skillnader. Endast 9 procent av de som arbetar på folkbibliotek upplever att resurserna är fullt ut tillräckliga, jämfört med 23 procent av skolbibliotekarierna och 22 procent bland de som arbetar på universitets- och högskolebibliotek. På folkbiblioteken är det också fler som upplever att läget har försämrats under de senaste fem åren (62 procent) och färre som anser att bemanningen är fullt ut tillräcklig (9 procent).

1 av 10

folkbibliotekarier anser att resurserna och bemanningen är fullt ut tillräcklig.

Nedskärningar slår hårt mot folkbiblioteken

Att folkbibliotekens budget och bemanning inte räcker till blir tydligt i fritextsvaren. Många beskriver ekonomiska nedskärningar och att de generella anslagen inte har räknats upp på många år, vilket i praktiken innebär minskade resurser. Många skriver också att mediabudgetarna har stagnerat och att det har blivit kärvare sedan det statliga bidraget för Stärkta bibliotek⁸ försvann 2023.

⁸ Kulturrådet, **Stärkta bibliotek**

84 procent av folkbibliotekarierna upplever att någon del av verksamheten prioriteras ned när resurserna inte räcker till. Det som oftast får stå tillbaka är kompetensutveckling, arbete med mediebeståndet (till exempel inköp, urval och gallring) och programverksamhet. Många skriver att fokus är på att så långt det är möjligt hålla öppet och bemanna informationsdisken, medan exempelvis publik och uppsökande verksamhet, läsfrämjande, gallring och arbete mot utpekade målgrupper får stå tillbaka. Flera beskriver att resursbristen leder till mindre tillgänglig verksamhet, sämre utbud av medier och längre köer på böcker.

I fritextsvaren beskriver respondenterna också att personer som slutar, sjukskrivs eller går i pension inte ersätts vilket påverkar arbetsbelastningen för den övriga personalen och blir sårbart vid korttidsfrånvaro. Samtidigt beskriver många att politiken ger biblioteken utökade uppdrag och att mycket tid går åt till att hantera stök och oro, hjälpa besökare med digitala tjänster, arbeta med beredskap och hantera administration. Resultatet blir att färre personer ska utföra fler arbetsuppgifter och att det finns allt mindre tid till kärnuppgifterna.

”Den politiska styrningen vill att mer ska prioriteras, samtidigt som resurserna snävas åt. Öppettider utökas utan att personalstyrkan gör det, och samtidigt ska vi öka antalet programaktiviteter, aktiviteter mot barn och unga och arbeta uppsökande.”

”Allt ska effektiviseras. Det blir mer och mer som att vi måste trolldom med knäna för att kunna leverera det vi ska till invånarna. Jag är rädd att tilliten till biblioteken skadas.”

”Snart har vi endast möjlighet att hålla öppet. Vi har inte personal till program- eller utåtriktad verksamhet.”

”Biblioteken pressas mellan höga förväntningar och otillräckliga resurser. Vi förväntas vara allt från socialt skyddsnät till teknikstöd, språkutbildare, kulturarrangörer och trygghetsnav – men utan att få det mandat, den personalstyrka eller den utbildning som behövs för att axla alla dessa roller.”

Splittrade tjänster och stort elevantal försvårar för skolbibliotekarierna

Även bland skolbibliotekarierna beskriver många att bristfälliga resurser och otillräcklig bemanning gör det svårt att bedriva arbetet på ett bra sätt. En övervägande majoritet – 86 procent – svarar att någon del av verksamheten får stå tillbaka när resurserna inte räcker till. Det som oftast behöver prioriteras ned är att delta i skolans övriga pedagogiska verksamhet, att samarbeta med lärare och att arbeta med medie- och informationskunnighet.

En faktor som försvårar arbetet är att skolbibliotekarierna ofta har ansvar för ett stort antal elever, ibland på flera olika skolor. Var tredje

skolbibliotekarie (34 procent) uppger att de har en tjänst som är delad mellan flera olika skolor, och vissa ansvarar ensamt för så många som sex skolor. Att arbeta på flera olika skolor är vanligare bland skolbibliotekarier i grundskolan (45 procent), jämfört med gymnasiet (17 procent).

DIK:s rekommendation är att det ska finnas en heltidsanställd skolbibliotekarie per 300 elever i grundskolan och 400 elever i gymnasiet. 86 procent av de som svarat på enkäten ansvarar dock för fler elever än vad DIK rekommenderar. I genomsnitt har de skolbibliotekarier som svarat på enkäten ensamt ansvar för 705 elever. Bland de som arbetar i grundskolan ligger snittet på 615 elever, och bland de som arbetar i gymnasieskolan på 900 elever. Var femte skolbibliotekarie har ensamt ansvar för fler än 1 000 elever.

I fritextsvaren skriver många att deras tjänst är splittrad och att de inte hinner med sitt arbete. Dels är det svårt att bygga relationer med en så stor mängd kollegor och elever, dels kan uppdragen skilja sig åt mellan skolorna och det finns sällan tid för att planera verksamheten. I slutändan är det eleverna som blir lidande och får sämre stöd med exempelvis läsning, informationssökning och källtillit. Flera skriver att det är särskilt svårt att hinna fånga upp och stötta elever med särskilda behov.

Många lyfter också fram att skolledarna saknar kunskaper om och intresse för skolbiblioteksverksamheten vilket gör att bibliotekarien får sämre förutsättningar att bedriva sitt arbete. Samtidigt är det tydligt i fritextsvaren att situationen skiljer sig kraftigt åt mellan olika skolor och kommuner, och att det på vissa skolor finns en engagerad ledning och en välfungerande verksamhet med tillräcklig bemanning.

”Utmaningen ligger främst i att tre olika arbetsplatser är för mycket för att hålla en god pedagogisk verksamhet uppe. Att samarbeta och bygga relationer med lärare och arbetslag på tre olika skolor finns det inte utrymme för då alla också har olika scheman och planeringsdagar. Jag får alltid skuldkänslor när jag behöver vabba för att det drabbar eleverna.”

”Jag har ingen möjlighet att bygga en hållbar verksamhet när jag ska hinna åka runt på fyra skolor och hålla öppet i biblioteken, återlämna, köpa in och städa. Det finns dessutom ingen förståelse för den pedagogiska delen av arbetet. Jag skulle vilja jobba på ett mycket bredare sätt med en fast arbetsplats.”

”Tiden räcker inte till för att förbereda lektioner. Jag är tvungen att använda min lediga tid till det.”

86 %

av skolbibliotekarierna ansvarar för fler elever än vad DIK rekommenderar. Snittet ligger på 705 elever per bibliotekarie.

”Det är ju eleverna som får lida i slutändan.”

Analys

DIK har i flera rapporter kunnat se att biblioteken får allt mindre resurser, samtidigt som förväntningarna på vad de ska göra ökar⁹. Detta syns också i årets undersökning som synliggör hur nedskärningarna går ut över bemanningen och arbetsmiljön, liksom över bibliotekens möjlighet att bedriva sina uppdrag.

Bilden av kommunala nedskärningar på folkbiblioteken bekräftas av flera andra undersökningar. Trenden med krympande finansiering har pågått under lång tid¹⁰. Även om alla kommuner inte har skurit i biblioteksbudgeten för 2025¹¹ har många fått obefintliga eller låga indexuppräkningar de senaste åren, vilket i praktiken innebär mindre resurser. På tio år har dessutom nästan 100 folkbibliotek försvunnit, trots att invånarna har blivit fler¹². Parallellt med denna utveckling har statliga stöd till folkbiblioteken försvunnit, bland annat har satsningen Stärkta bibliotek som fanns 2018–2023 avvecklats¹³.

I en rapport konstaterar Kulturrådet att det behövs riktade statliga stöd till folkbiblioteken för verksamhetsutveckling och kompetensutveckling och att kommuner i högre grad behöver ta ansvar för folkbibliotekens grundfinansiering¹⁴. Mot bakgrund av de senaste årens lågkonjunktur och krympande kulturbudgetar på både nationell och kommunal nivå ser DIK dock stor risk att den ekonomiska situationen för biblioteken kommer fortsätta förvärras.

Rapporten visar också på stora utmaningar för skolbibliotekarierna. Skollagen¹⁵ har nyligen skärpts och ställer sedan juli 2025 krav på att alla skolbibliotek ska vara bemannade av utbildade bibliotekarier och att bemanningen ska vara på en nivå som innebär att ändamålen med skolbiblioteksverksamheten kan uppnås. I DIK:s undersökning framkommer dock att majoriteten av skolbibliotekarierna har ansvar för ett allt för stort antal elever, i många fall dessutom på flera olika skolor. Detta innebär att det för många är svårt att bedriva en ändamålsenlig skolbiblioteksverksamhet av god kvalitet. Trots skärpningen av skollagen, och trots att kommunerna har fått särskilda pengar för att leva upp till de nya kraven¹⁶, är det dessutom många skolbibliotek som fortfarande helt saknar bemanning.

Trenden med krympande finansiering har pågått under en längre tid.

⁹ "Som om vi ska bära hela samhället" – En rapport om bibliotekariernas arbetsmiljö och bidrag till samhället, 2023

¹⁰ Svensk biblioteksförning, *Folkbibliotekens ekonomiska förutsättningar sedan år 2000*

¹¹ Biblioteksbladet, *Vart femte bibliotek tvingas spara*, 4 mars 2025

¹² Kungliga biblioteket, *Biblioteksstatistik 2024*; Magasin K, *Färre folkbibliotek – trenden fortsätter*, 21 maj 2025

¹³ Kulturrådet, *Stärkta bibliotek*

¹⁴ Kulturrådet, *Folkbibliotekens behov av statliga stöd*, 2024

¹⁵ Skollag (2010:800)

¹⁶ Regeringen, *Nu ska alla elever få rätt till bemannade skolbibliotek*, 17 juni 2024

Samhällsservice åter upp folkbibliotekens kärnverksamhet

Var tredje folkbibliotekarie uppskattar att mer än hälften av verksamhetens arbetstid går åt till att bistå besökare med olika typer av samhällsservice så som myndighetskontakter, blanketter och bankärenden. 67 procent svarar att det under de senaste fem åren har blivit vanligare att biblioteken ombeds bistå med denna typ av service och många skriver att det beror på att myndigheter, banker och andra verksamheter har minskat sin lokala och fysiska närvaro.

Folkbiblioteken bidrar med en stor mängd samhällsservice till invånarna. Servicen är i vissa fall en del av bibliotekens arbete med bildning, informationsteknik och delaktighet i samhället, men en stor del ligger utanför bibliotekens uttalade uppdrag. I enkäten fick respondenterna uppskatta hur mycket arbetstid som går åt till att hjälpa besökare med exempelvis bank-, försäkrings- eller myndighetsärenden av olika slag. Det kan handla om att skriva ut eller fylla i blanketter, att tolka eller översätta myndighetsbeslut eller att hjälpa till med bank-id.

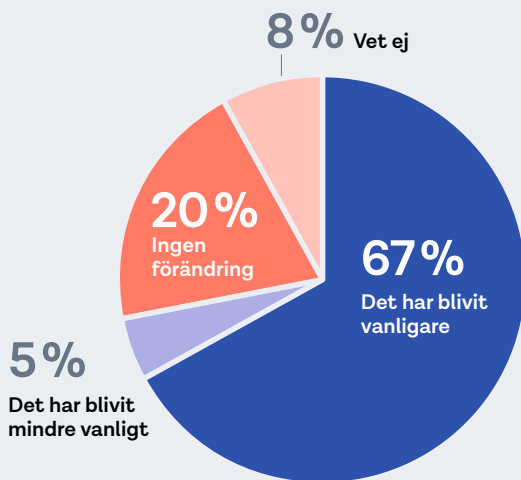
32 procent av folkbibliotekarierna uppskattar att mer än 50 procent av verksamhetens arbetstid går åt till denna typ av service, under en vanlig dag i verksamheten.

67 %

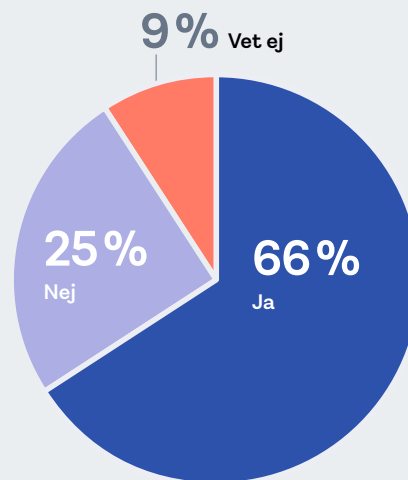
anser att trycket på att folkbiblioteken ska bistå med olika former av samhällsservice har ökat under de senaste fem åren.

Figur 4. Upplever du att det under de senaste fem åren har blivit vanligare att biblioteken ombeds bistå med den här typen av service? (Folkbibliotek)

Not figur 4: I enkätfrågan avsågs samhällsservice och digitala ärenden som exempelvis utskrifter, blanketter och bank-, försäkrings- eller myndighetsärenden av olika slag.

Figur 5. Har ditt bibliotek någon policy eller rutin kring att bistå besökare med samhällsservice och personliga ärenden? (Folkbibliotek)

67 procent svarar att det under de senaste fem åren har blivit vanligare att biblioteken ombeds bistå med den här typen av service (figur 4).

De flesta bibliotek (66 procent) har en policy eller rutin som anger vilka typer av ärenden bibliotekspersonalen ska hjälpa till med och inte. Samtidigt svarar var fjärde att det inte finns någon sådan policy eller rutin (figur 5).

Trycket ökar i takt med att andra verksamheter blir mindre tillgängliga

I fritextsvaren skriver många att samhällsservice av detta slag tar en allt större del av arbetstiden och att behovet har växt i takt med att samhället digitaliserats och banker, myndigheter och andra aktörer har minskat sin fysiska tillgänglighet. Många skriver att arbetsglädjen svalnar när man inte får arbeta med det man är utbildad till och att bibliotekets kärnverksamhet inte hinns med.

Det blir också tydligt att det finns stora skillnader i vilka riktlinjer olika bibliotek har men också hur riktlinjerna efterlevs. Många har policyer som slår fast att biblioteket inte ska hjälpa till med ärenden som rör integritetskänslig information eller där det kan gå fel, exempelvis bankärenden, domstolsärenden, migrationsärenden eller att boka resor. Många försöker ha en handledande approach där besökaren själv får trycka på tangenterna, medan personalens fokus

är att vägleda. Samtidigt skriver många att riktlinjerna ofta frångås eftersom det är svårt att neka människor hjälp när man vet att de inte har någon annanstans att vända sig. Att säga nej kan också skapa frustration och ilska hos besökare.

En hel del skriver att biblioteket har anställt personer som arbetar dedikerat med att stötta besökare med samhällsservice under vissa tider, till exempel IT-pedagoger, IT-värdar eller digitala lotsar. Det finns också bibliotek som delar lokal med andra instanser, till exempel medborgarkontor, kontaktcenter eller statens servicecenter och kan hänvisa människor dit.

"Det är i princip det enda vi gör under öppettider – hjälper folk att skriva ut, söka bidrag, söka jobb, förklara myndigheters papper etc. På en liten ort finns inte mycket samhällsservice kvar (även banken stängde nyligen sitt kontor). Svårt att neka när man vet att hjälpen inte finns någon annanstans."

"Banker, hyresvärdar, arbetsförmedling och socialtjänst hänvisar till oss. Om vi inte hjälper till, var ska då dessa människor som hamnat i kläm i den digitala klyftan vända sig? Ingen annan instans i samhället tar ansvar."

"Vi hjälper till med känsliga uppgifter trots att det är rättsosäkert och vi inte ska göra det enligt policyn. För att det inte går att låta bli att försöka hjälpa förtvivlade människor som inte kan vända sig någon annanstans."

"Verksamheten handlar allt mindre om litteratur och läsning, alltmer om att vara kopieringscentral och allmän helpdesk för allehanda ärenden. Man känner sig som en robot."

"Antalet ärenden gick ner när vi fick ett Statens servicecenter, nu ska det tas bort och då kommer det troligen att öka hos oss igen."

"Jag upplever att min kompetens inte kommer till sin rätt när jag efter en 4-årig högskoleutbildning till så stor del ska lära folk kopiera papper. Vi urholkar bibliotekets uppdrag."

Analys

I flera rapporter har DIK kunnat se hur mer och mer av bibliotekariernas arbetstid går åt till olika former av samhällsservice, vilket bekräftas av denna undersökning. En del av servicen ingår i bibliotekens uppdrag kring informationsteknik och delaktighet och många

bibliotek erbjuder till exempel drop-in för teknikhjälp och tillfällen där deltagare kan lära sig mer om ny teknik¹⁷. Som undersökningen visar går dock förväntningarna på vad biblioteken kan och ska hjälpa till med ofta långt utöver deras uppdrag.

Denna och andra rapporter visar att efterfrågan har växt till följd av att exempelvis banker, myndigheter¹⁸ och andra samhällsaktörer har minskat sin fysiska och lokala närvaro och främst finns tillgängliga digitalt. För den som inte behärskar eller har råd med den digitala tekniken är biblioteken ofta den enda platsen i närsamhället där man utan kostnad kan få hjälp. Enkätsvaren visar dessutom att det inte är ovanligt att andra verksamheter hänvisar sina användare och kunder till biblioteken, trots att de varken har något utpekad uppdrag eller särskilt avsatta resurser för denna typ av service, vare sig från stat eller kommun.

I många kommuner finns medborgarkontor som hjälper till med kommunala ärenden, och på många orter finns även statliga servicecenter som bistår med myndighetsärenden. Den lokala närvaron ser dock väldigt olika ut och många vänder sig ändå till biblioteken för att servicecentret inte har tillräckliga öppettider, ligger för långt bort eller inte ger tillräckligt stöd¹⁹. Nyligen har regeringen dessutom beslutat att lägga ned en lång rad servicecenter runt om i landet²⁰, vilket med största sannolikhet ytterligare kommer att belasta folkbiblioteken på dessa orter och drabba de individer som är beroende av stöd, inte minst äldre personer och personer med funktionsnedsättningar²¹. Denna utveckling går på tvärs med förvaltningslagen²² som säger att myndigheter ska ge enskilda individer tillräcklig hjälp och service för att kunna ta till vara sina intressen, med hänsyn till den enskildes behov.

Förutom att det ökade behovet av samhällsservice tar tid och resurser från bibliotekens kärnverksamhet och underminerar bibliotekariernas profession, är det vanligt att bibliotekarierna hamnar i etiskt svåra eller integritetskänsliga situationer det finns en risk att något går fel, exempelvis kopplat till ekonomiska transaktioner, socialtjänstärenden eller att tolka myndighetsbeslut. DIK:s undersökning visar att många arbetsgivare har policyer och rutiner som ska utgöra stöd i detta, men att dessa inte är enhetliga och att det ofta är svårt att efterleva rutinerna när personen som är i behov av hjälp inte har någon annanstans att vända sig. Att det finns stora variationer i vilken typ av ärenden och service som olika bibliotek bistår med bekräftas av en undersökning från Svensk biblioteksförening²³.

¹⁷ Svensk biblioteksförening, *Bibliotek som medborgarkontor?*, 2021

¹⁸ Fackförbundet ST, *Service, tillit och likabehandling – därför behövs staten i hela landet*, 2019

¹⁹ Svensk biblioteksförening, *Bibliotek som medborgarkontor?*, 2021

²⁰ Statens servicecenter, *Statens servicecenter får minskade anslag - servicekontoren blir färre*, 29 januari 2025

²¹ Magasin K, *Risk för ökat tryck på folkbiblioteken när servicekontor stänger*, 30 januari 2025; Akademikern, *SKR varnar: "Socialtjänsten kommer att få göra statens arbete"*, 2 juni 2025

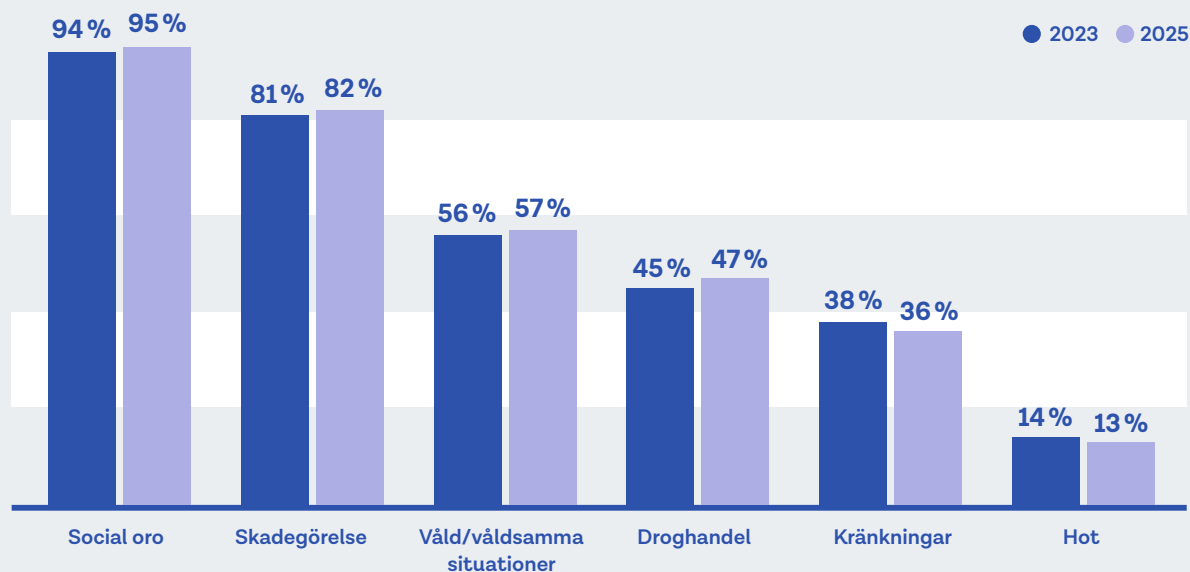
²² *Förvaltningslag (2017:900)*

²³ Svensk biblioteksförening, *Bibliotek som medborgarkontor?*, 2021

Social oro, skadegörelse och våld fortsätter öka

Undersökningen visar att förekomsten av oro, våld och skadegörelse fortsätter att öka. Under de senaste två åren har 95 procent av folkbibliotekarierna upplevt social oro. 82 procent har varit med om skadegörelse, 57 procent har upplevt våldsamma situationer och 47 procent svarar att droghandel har förekommit på biblioteket. Enligt bibliotekarierna speglar situationen på biblioteken en växande utsatthet i samhället.

Figur 6. Andel som upplevt social oro och liknande under de senaste två åren. (Folkbibliotek)

Not: Diagrammet visar andelen folkbibliotekariers som upplevt dessa olika företeelser under de senaste två åren. Undersökningen 2023 mäter perioden april/maj 2021 till april/maj 2023, och undersökningen 2025 mäter perioden april/maj 2023 till april/maj 2025.

Med social oro avses exempelvis grupper eller individer som visar respektlöshet mot bibliotekets regler och andra besökare, bråk eller enskilda individer som är onyktra eller aggressiva. Som **figur 6** visar har 95 procent av folkbibliotekarierna upplevt detta under de senaste två åren, vilket är en liten ökning jämfört med 2023. Nästan var tredje svarar att det förekommer dagligen eller flera gånger i veckan (30 procent).

Även andelen som upplevt skadegörelse har ökat något och ligger nu på 82 procent. 26 procent av folkbibliotekarierna svarar att det förekommer flera gånger i veckan eller några gånger per månad. Vanliga former av skadegörelse är exempelvis stöld eller förstörelse av böcker, inredning eller utrustning, klotter eller uriner.

57 procent har upplevt våld eller våldsamma situationer under de senaste två åren. Detta sker dock mer sällan – majoriteten svarar att det förekommit några gånger per år.

Ungefär hälften av folkbibliotekarierna (47 procent) svarar att droghandel har förekommit under de senaste två åren. Det kan röra sig om öppen försäljning eller att droger och pengar göms i böcker eller liknande. 17 procent av folkbibliotekarierna svarar att droghandeln är återkommande.

Andelen som upplevt att någon uttryckt sig kränkande mot dem i deras yrkesroll har minskat något – från 38 till 36 procent. I de flesta fall handlar kränkningen om ett ifrågasättande av bibliotekariens yrkesutövning eller kompetens. I de fall kränkningen har haft samband med en diskrimineringsgrund är kön vanligast förekommande följt av ålder. I 75 procent av fallen är det en besökare på biblioteket som står bakom kränkningen, men det kan också vara en chef eller kollega.

3 av 10

folkbibliotekariers
upplever social oro
dagligen eller flera
gånger i veckan.

13 procent av folkbibliotekarierna har tagit emot hot under de senaste två åren. Hoten äger i de flesta fall rum i biblioteket (82 procent), men de kan också ske via bibliotekets mejl, telefon eller sociala medier (12 procent). Ett fåtal har upplevt hot utanför arbetet, exempelvis till sin privata telefon.

Andelen som svarar att de utsatts för hot eller kränkningar är högre bland kvinnor, hbtqi-personer, utrikes födda och icke-vita.

Sett till olika bibliotekstyper är det även på skolbiblioteken en hög andel som har upplevt social oro (65 procent), skadegörelse (65 procent), våldsamma situationer (33 procent) och kränkningar (25 procent). På universitets- och högskolebibliotek och andra typer av bibliotek är dessa problem betydligt mindre vanliga, även om de förekommer även där.

Oron på folkbiblioteken speglar utsatthet i samhället

När bibliotekarierna beskriver situationen i fritextsvar är det tydligt att det ofta handlar om personer med missbruk eller psykisk ohälsa som är oberäkneliga eller aggressiva. Det är också relativt vanligt med hotfulla eller stökiga ungdomsgäng. Många upplever olika former av skadegörelse, klotter och nedskräpning, och en hel del skriver om misstänkt eller bekräftad droghandel. Det är också många som skriver att problemen förvärras under vintersäsongen då fler människor i olika former av utsatthet söker sig till bibliotekets värme. En skillnad gentemot DIK:s tidigare undersökningar är att flera skriver om misstänkt gängrekrytering på biblioteken.

Även om de flesta folkbibliotek i någon mån upplever oro och ordningsstörningar blir det tydligt i fritextsvaren att situationen skiljer sig kraftigt åt mellan olika bibliotek. En del upplever få och harmlösa händelser, medan andra berättar om mycket allvarliga incidenter som misshandel, mordhot, sexuella övergrepp och anlagda bränder.

I bibliotekariernas kommentarer blir det tydligt att den oro som tar plats på biblioteken speglar en utsatthet i det omgivande samhället. Många skriver om hur ökade klyftor och nedmonterade välfärdsfunktioner leder till att allt fler människor med olika former av utsatthet – exempelvis missbruk, hemlöshet eller psykisk ohälsa – söker sig till folkbiblioteken för att det är en av få platser som är öppna för alla.

Även bland skolbibliotekarierna beskriver många hur elever är pressade och mår dåligt vilket bland annat tar sig uttryck i bristande respekt och utåtagerande och våldsamma situationer. Samtidigt gör nedskärningar inom skolan att bemanningen och vuxennärvaron är för låg i skolan och att de som behöver stöd inte alltid får det.

Både folk- och skolbibliotekarier beskriver hur problemen förvärras av bibliotekens brist på resurser. Nedskärningar i budget och personal gör att bibliotekarierna har mindre möjlighet att arbeta förebyggande, bygga relationer med besökare och hantera situationer på ett bra sätt.

Nytt i årets undersökning är att flera skriver om misstänkt gängrekrytering på biblioteken.

"Nedmontering av välfärdssamhället gör att bibliotekspersonalen dagligen får hantera missbrukare, psykiskt sjuka, ungdomar som behöver stöd och personer som behöver hjälp med digitala ärenden och som blir arga om vi inte kan hjälpa till."

"Högljudda och hotfulla ungdomsgäng. Knark/kanyler på toaletterna och berusade personer som låser in sig där eller somnar i soffor. Mycket konflikter mellan besökare. Sexuella ofredanden av personal. Bokstölder. Skadegörelse på möbler."

"Skyddsnätet i samhället är försvagat. Biblioteket är den enda plats som är öppen. Vi möter alla, inte minst de svagaste, maktlösa, mest frustrerade."

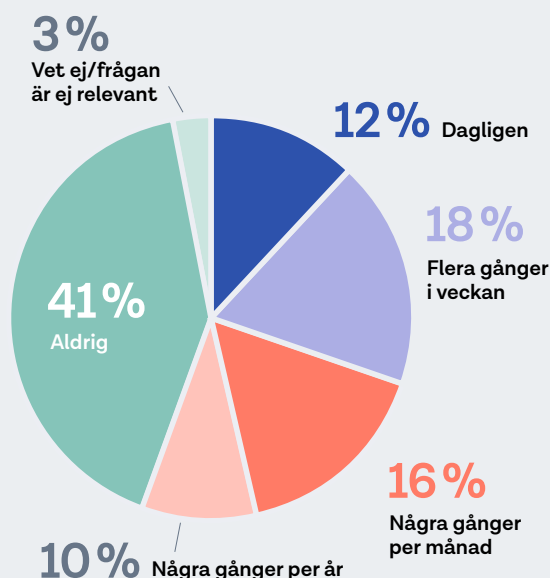
"Gängkriminalitet och droghandel har flyttat in i biblioteket där yngre aspiranter dras med. Orolig tid att jobba på biblioteket när så mycket av annan välfärdsverksamhet inte längre finns kvar."

"Upplever en väldig ökning av människor i missbruk och/eller med psykisk ohälsa. Hade nyligen en besökare som skar sig i handleden med ett rakblad. Det tar på psyket."

"En ständig oro och dov rädsla för vad som kan ske. Vi har många olika människor att förhålla oss till och det tar mycket energi. Men det kan också kännas viktigt och meningsfullt, att vi gör skillnad."

"Samtidigt som vi sett ökade sociala problem har kommunen tagit bort fältassistenter som varit en av de viktigaste resurserna för oss i detta. Så resurserna minskar för att ta hand om ökade problem."

Figur 7. Hur ofta förekommer det att du de arbetar ensam ute i biblioteket? (Folkbibliotek)

Allt för många arbetar ensamma

Med en stundtals orolig arbetsmiljö kan ensamarbete vara otryggt. 56 procent av folkbibliotekarierna svarar att det förekommer att de arbetar själva ute i biblioteket. 30 procent arbetar ensamma dagligen eller flera gånger i veckan (**figur 7**). I frågan avsågs att man arbetar ensam i det öppna biblioteksrummet, oavsett om det finns kollegor i ett angränsande kontor eller inte.

Bland de som arbetar på små bibliotek och filialer är ensamarbete av förklarliga skäl vanligare – på bibliotek med 1–10 anställda arbetar hälften ensamma dagligen eller flera gånger i veckan.

Samtidigt som det är vanligt med ensamarbete, svarar knappt var tredje folkbibliotekarie att det finns särskilda rutiner för ensamarbete på arbetsplatsen (30 procent).

I fritextsvar skriver många att ensamarbetet är oproblematiskt eftersom det oftast är lugnt på biblioteket och finns tillgång till larm. Många skriver att de endast arbetar ensamma kortare stunder och att det oftast finns kollegor på kontoret eller i närliggande verksamheter. Flera känner också en trygghet i att det för det mesta finns andra besökare på plats om en situation skulle uppstå.

Samtidigt är det många som upplever ensamarbete som obehagligt och otryggt, och många lyfter att det tar lång tid innan polis eller väktare kommer. Flera skriver att ensamarbete inte ska förekomma men ändå gör det på grund av bristande resurser eller bemanning. Respondenterna lyfter också andra problem än otrygghet, som att det är svårt att hinna med sina arbetsuppgifter eller att ta rast när man arbetar ensam.

”Hemskt och otryggt. Vad som helst kan hända och vem som helst kan komma in. Men bemanningen räcker inte för att undvika ensamarbete.”

”Stresspåslag och lätt oro i magen. Man är som på savannen – uppmärksam på allt som rör sig, från entrédörren till lånedisken. Söker av lokalen med jämna mellanrum med telefonen i fickan.”

56 %

av folkbibliotekarierna svarar att de ibland arbetar ensamma ute i biblioteket.

”Vi ska inte arbeta ensamma men schema och behov av pauser gör att det ändå uppstår sådana situationer. Vi har larm men det tar minst 20 minuter för dem att komma.”

”På mitt närbibliotek är det konstant besökare i rörelse, invånarna mår väldigt starkt om sitt bibliotek och jag har en nära relation till dem, så jag har aldrig känt mig otrygg.”

”Obehagligt. För några år sedan var jag helt ensam under en lördag och en besökare tog tag i mig, höll fast mig och kysste och tafsade på mig.

Trygghetsåtgärder och rutiner

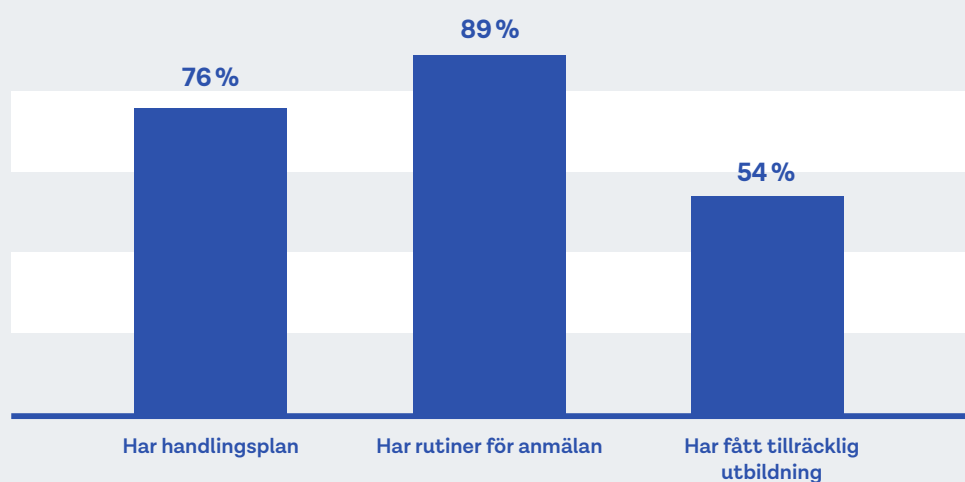
Som framgår av **figur 8** är det en hög andel av biblioteken som har handlingsplaner för hur svåra och hotfulla situationer ska hanteras (76 procent) och rutiner för att anmäla incidenter (89 procent). Däremot är det bara drygt hälften som svarar att de fått tillräckligt stöd och utbildning för att hantera eventuella situationer (54 procent). Här har inga större förändringar skett jämfört med DIK:s senaste undersökning 2023.

På folkbiblioteken är det fler som har handlingsplaner (87 procent), rutiner för anmälan (95 procent) och tillräcklig utbildning (58 procent), vilket sannolikt beror på att antalet incidenter är fler och behovet därmed är större. Skolbiblioteken är de som i lägst grad har både handlingsplaner (48 procent) och rutiner (73 procent), och som i lägst utsträckning anser att de fått tillräckligt med stöd och utbildning (39 procent).

54 %

anser att de fått tillräckligt stöd och utbildning för att hantera svåra situationer.

Figur 8. Andel som svarar att detta finns på biblioteket. (Alla bibliotekstyper)

Not: Frågorna avsåg om biblioteket har en handlingsplan för hur svåra och hotfulla situationer ska hanteras respektive rutiner för att anmäla incidenter, samt om respondenten anser att han eller hon har fått tillräckligt stöd och utbildning för att hantera eventuella svåra och hotfulla situationer.

96 procent av folkbibliotekarierna svarar att man har vidtagit någon form av säkerhetsåtgärder i syfte att minska till exempel social oro, hot och våld och på så sätt öka tryggheten på biblioteken. De vanligaste säkerhetsåtgärderna är larm eller direktnummer för att kalla på väktare eller polis, förebyggande utbildning för personalen och att undvika ensamarbete. Det är också relativt vanligt att samverka med andra aktörer som socialtjänst, psykiatri/elevhälsa, skola/fritidsgård eller polis och att tillfälligt avvisa besökare (**figur 9**).

För de flesta åtgärder som visas i **figur 9** finns en successiv ökning över tid. Det har särskilt blivit allt vanligare med olika former av larm och direktnummer till väktare/polis. Den största förändringen jämfört med DIK:s senaste undersökning är dock att färre anger att de har väktare/ordningspersonal på plats på biblioteket.

En förändring är också att 14 procent av folkbibliotekarierna svarar att biblioteket har portat eller stängt av besökare för en längre tid. Det är en kraftig ökning jämfört med 2023 då motsvarande siffra var 5 procent. Ökningen beror sannolikt på att lagen om tillträdesförbud²⁴, som trädde i kraft i juli 2022, har börjat användas mer frekvent. Det bekräftas av statistik från Åklagarmyndigheten som visar att tillträdesförbudet används i relativt låg grad, men att det successivt har skett en viss ökning i antalet beviljade portningar²⁵.

Figur 9. Vilka av följande säkerhetsåtgärder finns på din arbetsplats? (Folkbibliotek)

Åtgärd	Andel
Larmknapp för att kalla på väktare/polis	74 %
Direktnummer till väktare/polis	70 %
Personalen har fått utbildning i att hantera situationer	53 %
Ensamarbete förekommer inte	45 %
Larmknapp för att kalla på kollegor	41 %
Samverkan med andra aktörer som socialtjänst, psykiatri/elevhälsa, skola, polis eller fritidsgård	39 %
Tillfälligt avvisat besökare	35 %
Väktare/ordningspersonal på plats	24 %
Portat/stängt av besökare för en längre tid (t.ex. genom tillträdesförbud)	14 %
Biblioteksvärdar på plats	4 %
Ändrade öppettider	4 %

²⁴ Sveriges riksdag, [Lag \(2021:34\) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek](#). För att kunna porta besökare behöver en företrädare för biblioteket, eller en polis efter samtycke från biblioteket, göra en skriftlig ansökan. Om åklagaren bedömer att det finns risk att personen kommer att begå brott, väsentligt störa verksamheten, orsaka betydande skada eller allvarligt trakassera någon, kan personen förbjudas att vistas i biblioteket i upp till ett år. Den som bryter mot ett tillträdesförbud kan dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

²⁵ Statistik från Åklagarmyndigheten via e-post 2025-08-06 visar att beslut har fattats i 57 ärenden under perioden juli 2022 till juli 2025. I 33 av fallen har tillträdesförbud beviljats medan det i resterande 24 ärenden har avslagits. Antal beviljade tillträdesförbud som har utfärdats år för år: 2022: 3 st, 2023: 7 st, 2024: 10 st, 2025: 13 st. (Siffrorna för 2025 omfattar endast januari-juli.)

I fritextsvaren framkommer också andra åtgärder. Till exempel att man stängt av undangömda delar av biblioteket under vissa tider, möblerat om eller att andra yrkesgrupper – exempelvis fritidsledare, socionomer eller poliser – är på plats under delar av dagen. Flera nämner också att man efter skolskjutningen i Örebro, som skedde i början av 2025, har fått utbildningar och handlingsplaner kopplat till pågående dödligt våld i publik miljö (pdv).

Bibliotekarierna vill se fler åtgärder

Av samtliga respondenter svarar 55 procent att de åtgärder som gjorts för att förbättra arbetsmiljön och skapa en tryggare arbetsplats på biblioteket har varit tillräckliga (**figur 10**).

Andelen som anser att åtgärderna har varit tillräckliga är lägre på folkbibliotek (52 procent) och skolbibliotek (53 procent), jämfört med universitets- och högskolebibliotek (67 procent) och övriga bibliotek (68 procent).

I fritextssvar efterfrågas fler och andra åtgärder. Mest återkommande är att respondenterna vill ha mer förebyggande och återkommande utbildning och övning i hur man bemöter personer med missbruk eller ohälsa och hanterar olika former av svåra situationer, hot och våld. Flera skriver att det efter massskjutningen i Örebro finns ett större behov av utbildning i pågående dödligt våld och att öva på inrymning och utrymning. Många skriver också att de vill att chefer tar händelser på större allvar och att fler incidenter rapporteras och följs upp.

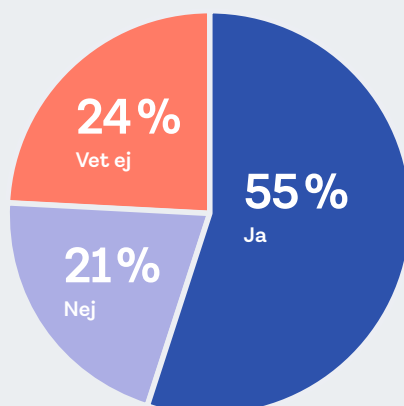
Flera skriver också att man vill ha snabbare tillgång till väktare och att väktare ska finnas på plats vid tillfällen då det ofta är stökigare, exempelvis på kvällstid eller i samband med stängning. Bibliotekarierna efterlyser också mer närvaro av andra yrkesgrupper med kompetenser att möta olika grupper, exempelvis socionomer och fältassistenter.

55 %

anser att trygghets-
åtgärderna på biblio-
teket är tillräckliga.

Figur 10. Anser du att åtgärderna har varit tillräckliga?
(Alla bibliotekstyper)

Återkommande i fritextsvaren är att det behövs åtgärder i andra delar av samhället för att komma åt roten av problemen. Här efterlyses exempelvis mer resurser till psykiatri, socialtjänst, verksamhet för missbrukare och barn och unga. Många vill också se mer samverkan mellan olika verksamheter i närområdet och ett samlat arbete med frågorna på kommunal nivå, där även biblioteken inkluderas i kommunens insatser.

Många betonar också att biblioteken måste få tillräckliga resurser för att kunna arbeta förebyggande och samverka med andra, och flera skriver att mer resurser är en förutsättning för att kunna säkra upp bemanningen så att ensamarbete inte behöver förekomma. Bland skolbibliotekarierna är det många som skriver att det behövs mer personal i skolan för att fånga upp och stötta elever – fler lärare men också fler skolvårdar, mentorer och personer som jobbar med elevhälsa.

”Vi behöver mer personal så att vi hinner gå runt i lokalen mer och bygga relationer och skapa trygghet. Och snabbare tillgång till väktare. Det kan ta 1,5 timma innan de kan komma.”

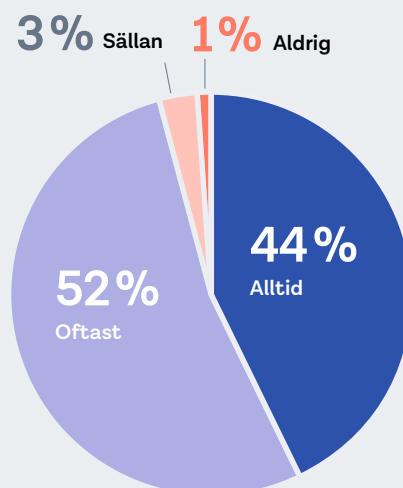
”Vi skulle behöva patrullerande väktare oftare och regelbundna besök av andra yrkesgrupper som socionomer och fritidsledare som kan komplettera vår kompetens. Andra verksamheter som fritidsgård, skola och socialtjänst behöver mer resurser för att fånga upp ungdomar och socialt utsatta vuxna.”

”Mer förebyggande arbete för hur vi ska hantera situationer. Efter dödsskjutningen i Örebro har vi inte fått någon information eller stöd för om liknande händelser skulle drabba oss.”

”Biblioteket behöver vara en del av ett övergripande socialt arbete för att skapa förtroende och trygghet. Vi behöver skapa relationer med barn och ungdomar, dels för att fler ska hitta biblioteket och läsglädje såklart, men också för att vi kan vara de trygga vuxna som barn och unga saknar. Biblioteken kanske måste se sitt grunduppdrag på ett annat sätt.”

”Vi skulle behöva öva, handfast, på olika scenarios. Vi har hittat vapen på våra publika toaletter, det är inte osannolikt att vi kommer att behöva hantera skjutvåld.”

Figur 11. Har du känt dig trygg på arbetsplatsen under de senaste två åren?

Trots förekomsten av oroliga situationer och trots att det finns brister i många arbetsgivares arbete med att förebygga och hantera incidenter svarar de allra flesta att de alltid (44 procent) eller oftast (52 procent) har känt sig trygga på arbetsplatsen under de senaste två åren (**figur 11**). På folkbiblioteken är det en betydligt lägre andel som svarar alltid (28 procent), jämfört med andra bibliotekstyper, även om 68 procent av folkbibliotekarierna svarar att de oftast känt sig trygga. Andelen som alltid eller oftast känt sig trygga är också markant lägre bland kvinnor och personer i minoritetsgrupper. Siffrorna ligger i linje med DIK:s tidigare rapporter.

Analys

Undersökningen visar att social oro, våld och skadegörelse fortsätter att öka på folkbiblioteken och att det främst beror på en ökad utsatthet i samhället i stort. När välfärd, myndigheter och andra instanser skär ned på sin verksamhet blir folkbiblioteket ett av samhällets sista öppna rum som får hantera alltifrån hemlöshet, till människor med psykisk ohälsa eller missbruksproblematik och stökiga ungdomsgäng.

Förutom att oro och oordning tar tid och resurser från kärnverksamheten, innebär det förstås en otrygghet och mental påfrestning, både för de som arbetar på biblioteken och för andra besökare. En rapport från Hantera Agera²⁶ visar att många biblioteksanställda upplever stress, oro, ångest och sömnsvärigheter, ibland under lång tid. Rapporten visar också att det ofta saknas uppföljning och psykosocialt stöd efter att något har hänt och att biblioteksanställda inte alltid rapporterar incidenter för att man upplever att det ändå inte tas omhand. Även om nästan alla bibliotek har olika former av trygghetsåtgärder på plats, visar även DIK:s undersökning att de sällan är tillräckliga och att efterlevnaden av rutiner och handlingsplaner brister. Med tanke på den stundtals utsatta arbetsmiljön är det allt för många som saknar förebyggande utbildning och som arbetar ensamma ute i biblioteket. Det beror delvis på att alla arbetsgivare

²⁶ Hantera Agera, "Det vi inte ska tåla", 2025

inte prioriterar frågorna, men undersökningen visar också att en stor orsak är att finansieringen inte räcker – det gör att många bibliotek inte kan ha en tillräcklig bemanning för att undvika ensamarbete och att det inte alltid finns tid och resurser för förebyggande utbildningar och andra trygghetsåtgärder.

Undersökningen visar också att relativt få bibliotek använder sig av möjligheten att porta besökare, och att bibliotekarierna i första hand vill se åtgärder som angriper grundorsakerna till problemen och mer samarbete med andra verksamheter. Ett pågående forskningsprojekt²⁷ visar att det på många av landets bibliotek pågår ett aktivt arbete gentemot besökare med social problematik eller som befinner sig i socioekonomisk utsatthet. De allra flesta bibliotek samverkar med andra aktörer och en hel del tar in andra professioner för att möta behoven, till exempel socionomer²⁸. I DIK:s enkät blir det samtidigt tydligt att bibliotekarierna vill att kommunerna ska ta ett större helhetsgrepp om frågorna, och att de verksamheter som på olika sätt arbetar med utsatthet, till exempel missbruksvård, psykiatri och socialtjänst, ska få mer resurser.

²⁷ Forskningsprojektet [Folkbibliotek i samverkan för att möta sociala problem](#) genomförs i samarbete mellan Bibliotekshögskolan i Borås och Örebro universitet och leds av Sofia Lindström Sol; Magasin K, [Unikt forskningsprojekt undersöker sociala insatser på folkbiblioteken](#), 8 april 2025

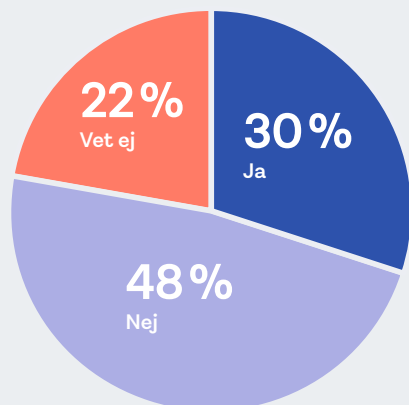
²⁸ Magasin K, [Bibliotekssocionomer blir kvar i Stockholm och Örebro](#), 2 maj 2023

Påtryckningar och självcensur begränsar biblioteken

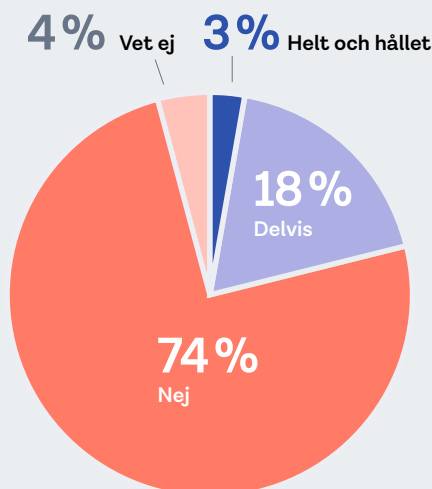
30 procent av folkbibliotekarierna har under de senaste två åren upplevt att allmänhet, politiker eller intresseorganisationer försöker påverka vilka böcker som finns på biblioteket eller vilken verksamhet som genomförs. Av dem svarar var femte att biblioteket helt eller delvis justerade sig i linje med påtryckningarna. Samtidigt upplever 17 procent att verksamheten redan på förhand undviker ämnen som kan väcka kraftiga reaktioner eller utgöra en säkerhetsrisk.

I enkäten ställdes frågan om någon utomstående otillbörligt har försökt påverka bibliotekets bestånd eller verksamhet under de senaste två åren. Med otillbörlig påverkan avses kontakter som uppfattats som befallande eller hotfulla, där utrymmet för biblioteket att ta ett självständigt beslut ifrågasätts. Tips eller önskemål om böcker eller verksamhet räknas inte in.

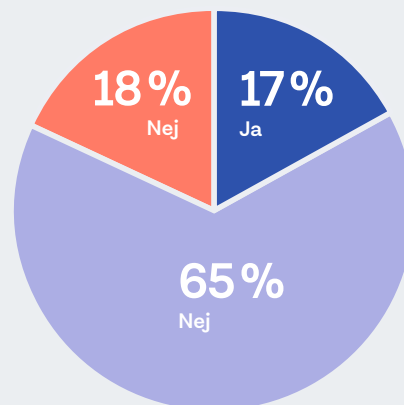
Figur 12. Andel som upplevt otillbörlig påverkan under de senaste två åren. (Folkbibliotek)

Figur 13. Upplever du att verksamheten justerade sig i linje med påtryckningarna? (Folkbibliotek)

Figur 14. Upplever du att verksamheten undviker vissa ämnen eller teman för att de skulle kunna väcka kraftiga reaktioner eller utgöra en säkerhetsrisk? (Folkbibliotek)

Totalt har 30 procent av folkbibliotekarierna upplevt otillbörlig påverkan under de senaste två åren (**figur 12**). Det är en ökning med 2 procentenheter jämfört med DIK:s senaste mätning 2023.

Andelen folkbibliotekarier som har upplevt påtryckningar från politiker har samtidigt minskat från 10 procent 2023 till 7 procent 2025. Majoriteten av påtryckningarna kommer från besökare/allmänhet (56 procent), och en mindre andel kommer från exempelvis intresseorganisationer, tjänstepersoner på kommun/region eller från media.

Otillbörlig påverkan förekommer även på andra typer av bibliotek men då i betydligt lägre grad.

Många anpassar sig efter påtryckningar och undviker känsliga ämnen

Bland de som har upplevt otillbörlig påverkan svarar 3 procent att folkbiblioteket helt och hållet justerade sig i linje med påtryckningarna och 18 procent att biblioteket delvis gjorde det (**figur 13**). Det är en ökning jämfört med DIK:s senaste mätning då totalt 18 procent upplevde att biblioteket i någon mån hade anpassat sig.

En ny fråga i årets enkät var om bibliotekarierna upplever att verksamheten redan på förhand undviker vissa ämnen eller teman i exempelvis mediebestånd eller publik verksamhet för att de skulle kunna väcka kraftiga reaktioner eller utgöra en säkerhetsrisk. Som **figur 14** visar upplever 17 procent av folkbibliotekarierna att verksamheten utövar denna form av självzensur. Bland skolbibliotekarierna är motsvarande siffra 10 procent. På andra typer av bibliotek är det ovanligare.

7 %

av folkbibliotekarierna har under de senaste två åren upplevt att politiker försökt påverka bibliotekets bestånd eller verksamhet.

17 % av folkbibliotekarierna och 10 % av skolbibliotekarierna upplever att verksamheten undviker ämnen som kan väcka kraftiga reaktioner.

I fritextsvaren framkommer att både påtryckningar och de ämnen som biblioteken själva undviker oftast rör hbtqi-frågor. Andra återkommande teman är mångfald/mångspråk, genus/jämställdhet, nationella minoriteter, religion och krig och konflikter. Många beskriver att frågor och ämnen som tidigare varit okontroversiella nu väcker reaktioner och att man oftare behöver prata med kommunens säkerhetsavdelning inför publika arrangemang. Flera skriver att man undviker vissa ämnen i programaktiviteter för att man inte har råd med den säkerhet som skulle krävas men också att man exempelvis drar sig för att skylta med böcker som rör ämnen som kan väcka kraftiga reaktioner.

"P.g.a. ensamarbete undviker jag saker som egentligen inte är politiska, men som vissa ändå kan uppfatta som politiskt i exempelvis skyltning."

"Helt plötsligt behöver vi kontakta säkerhetsavdelningen, polis och SÄPO för att kolla av om vi t.ex. kan uppmärksamma Förintelsens minnesdag genom en föreläsning av en judisk författare."

"Bibliotekschefen har sagt att vi ska avvakta med att boka "Bland drakar och dragqueens" en tid framöver p.g.a. hotbilden."

"Man drar sig för att ordna samtal kring vissa teman och ämnen för att det kräver mer tid till både säkerhet och förberedelser. Men egentligen känns det som att detta är just det vi borde hålla på med. Samtal, möten, demokratiska arenor."

De påtryckningar respondenterna upplever handlar oftast om krav på att böcker ska tas bort eller köpas in, stöld eller sabotage av böcker som upplevs som kontroversiella eller provocerande, samt påtryckningar om att arrangemang ska ställas in eller att föreläsare ska avbokas. Vissa beskriver mycket allvarliga händelser som hot och våldsamma situationer eller att personalen har blivit filmade av extremistgrupper som har ifrågasatt arrangemang eller böcker på ett hotfullt sätt.

"Högerextremister filmade och hotade personal och la ut på nätet. Det rörde en bok om en transperson."

"En person tyckte inte om innehållet och blev hotfull och hängde ut personal på nätet vilket gjorde att kommunens säkerhetsavdelning ställde in evenemang."

”En anställd på kommunen hörde av sig om arbetet med hbtqi-frågor med kommentaren att ’ni lägger väl inte skattepengar på sådant?’.”

”Vi stod i centrum för hetsen runt Drag Story Hour under hösten 2023 och fick hotmejl, telefonsamtal och annat. Efter ett särskilt obehagligt hot bestämde chefen att göra sagostunden digital och att sända den en vecka senare. Sagoläsarna kom tillbaka året därpå, då blev sagostunden av IRL som planerat utan större uppmärksamhet.”

Analys

Det nationella målet för kulturpolitiken säger att kulturen ska vara *”en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund”*. Politikerna styr kulturen genom att sätta övergripande mål, uppdrag och ekonomiska ramar. Enligt principen om armlängds avstånd ska de däremot inte lägga sig i kulturens innehåll. Det ska kulturlivets aktörer själva bestämma över. Trots det visar rapporten att politiker, men också allmänhet och intressegrupper, försöker styra utbudet av böcker eller arrangemang och att biblioteken i många fall justerar sig i linje med påtryckningarna.

Både DIK:s och andras undersökningar visar att de politiska påtryckningarna har minskat något de senaste åren²⁹. En bidragande orsak kan vara att de senaste årens intensiva debatt om armlängds avstånd till kulturen har lett till en ökad medvetenhet i frågorna hos huvudmännen. En annan orsak till att påtryckningarna har minskat kan dock vara att biblioteken redan på förhand självcensurerar sig genom att undvika ämnen eller teman som skulle kunna väcka kraftiga reaktioner eller utgöra en säkerhetsrisk.

DIK har även i tidigare rapporter kunnat se att arrangemang som utmanar normer eller berör polariserande frågor allt oftare möts av påtryckningar eller hat och hot³⁰. Detta stöds även av forskning³¹ som visar att frågor som rör exempelvis mångspråk eller hbtqi har fått en alltmer ideologisk betoning, och att det i vissa fall inte betraktas som *”neutralt”* att lyfta grundläggande demokratifrågor. Även om de politiska övertrampen är relativt få till antalet visar forskningen att de ofta är allvarliga och i viss mån inskränker folkbibliotekens demokratifrämjande arbete³².

Att biblioteken tar bort en kontroversiell bok, ställer in ett omdebatterat arrangemang eller undviker att lyfta en fråga som är politiserad i samhällsdebatten för att man inte mår med de reaktioner

²⁹ Biblioteksbladet, *Påverkansförsök på bibliotek – fortsatt ovanligt*, 3 mars 2025

³⁰ DIK, *”Vi vet ju hur det blev i Sölvesborg”*, 2022; *”Hakkors utanför museet”*, 2023

³¹ Linnéuniversitetet, *Projekt: Folkbiblioteken i ett förändrat politiskt landskap – ett demokratiuppdrag för en ny tid?*; Magasin K, *”Självcensuren kan få konsekvenser för hela bibliotekssektorn”*, 16 oktober 2024

³² Ibid.

som kan följa, kan vara förståeliga åtgärder som görs för att värna om anställdas och besökares säkerhet. På längre sikt får dock denna form av anpassning och självcensur stora konsekvenser för det öppna demokratiska samhället. Det går stick i stäv med bibliotekens uppdrag att verka för fri åsiktsbildning och underminerar bibliotekariernas bedömningar och yrkesprofession. I en ny rapport pekar Brottsförebyggande rådet dessutom ut otillbörlig påverkan och självcensur som ett allvarligt hot mot samhället och demokratin som kan urholka förtroendet för offentlig verksamhet³³.

³³ Brottsförebyggande rådet, [Handbok för att förebygga otillåten påverkan](#), 2025

Biblioteken – en demokratisk grundbult

I slutet av enkäten fick bibliotekarierna lämna sina tankar om läget och framtiden för biblioteken. I svaren blir det tydligt att bibliotekens arbete för fri tillgång till information, yttrandefrihet, bildning och källtillit har en allt viktigare roll att spela, inte minst i en samtid som präglas av ett oroligt världsläge där demokratin prövas, respekten för bildning minskar och den fria kulturen attackeras.

Biblioteken har högt förtroende hos allmänheten och är en plats många vänder sig till för att få tillförlitlig information, både i fredstid och i tider av kris och oro³⁴. Det gäller både folkbiblioteken och exempelvis skol- och högskolebiblioteken som dessutom gör ett viktigt arbete för att stärka elevers och studenter lärande, läsförståelse och medie- och informationskunnighet (MIK), och för att stötta forskningen.

I bibliotekariernas enkätsvar blir det tydligt att biblioteken är en avgörande del av den kulturella välfärden som ger människor tillgång till alltifrån kulturupplevelser, läsning och lärande till digital kompetens. Många lyfter fram att biblioteken har en unik roll i

³⁴ SOM-institutet, I rörelse, Birgitta Wallin, Anna-Stina Takala och David Gunnarsson Lorentzen, [För vem är biblioteken viktiga?](#), 2025

samhället genom att de finns i hela landet och är öppna och tillgängliga för alla. När annan välfärd och andra verksamheter blir mindre tillgängliga, erbjuder biblioteken en fristad och mötesplats för de som inte har någon annanstans att gå.

Samtidigt blir det tydligt i enkätsvaren att biblioteken pressas allt hårdare, både av minskade budgetar och ett växande behov av att stötta upp i frågor om alltifrån social utsatthet till digitalt utanförskap. Många skriver att biblioteken – för att kunna fortsätta vara den demokrati- och kunskapsinstitution de ska och behöver vara – måste få tillräckliga resurser. Flera skriver också att det behövs en större diskussion om vilken typ av institution biblioteken egentligen ska vara och vilka uppdrag de ska ha.

”Biblioteken är avgörande i många stora frågor – beredskap, källtillit, kunskapsbevarande och som mötesplats för befolkningen. När skolresultat går ner, barn och unga tappar i läs- och skrivförmåga och vi möts av alltmer desinformation gör biblioteken skillnad.”

”Biblioteken får en alltmer samhällsstöttande roll. Yrkesrollen kräver att i någon mån, förutom bibliotekarie, också vara socionom, psykolog, pedagog, förälder. Det bästa jag vet med bibliotek är att det är gratis och öppet för alla, men jag tror att vi behöver ha en ordentlig diskussion om bibliotekens uppdrag och stötta upp med rätt resurser, så att vi också kan ägna oss mer åt det läsfrämjande arbete som så akut behövs.”

”Det finns förväntningar på att biblioteken ska fixa allt. Demokratin, källkritik, digital kompetens, samhällsservice, läskunnighet, social samhörighet, äldres ensamhet, yngres väg in i samhället, det livslånga lärandet, civilsamhällets engagemang, integration, bildning, mänskliga rättigheter osv. Men det ska inte kosta någonting. Hur ska vi lära människor om sanning och information och demokrati när vi går på knäna?”

Mest återkommande i fritextsvaren är en oro över att demokratin och kulturen är under attack på många håll runt om i världen. Många hänvisar till utvecklingen i USA där böcker censureras, kulturinstitutioner begränsas och det finns en växande misstro mot vetenskap och fakta, och många känner en oro för att dessa problem ska öka även i Sverige. Bibliotekariernas oro får stöd i forskningen som visar att biblioteken och den fria tillgången till information, litteratur och kultur ofta är det första antidemokratiska krafter ger sig på³⁵. På omvänt sätt innebär det samtidigt att biblioteken, i tider då demokratin utmanas, har en allt viktigare roll att spela för att bevara och stärka tillgången till information och yttrandefrihet. Många respondenter poängterar just detta och skriver att bibliotekens verksamhet idag är viktigare än någonsin och att den behöver stärkas.

³⁵ SOM-institutet, I rörelse, Birgitta Wallin, Anna-Stina Takala och David Gunnarsson Lorentzen, *För vem är biblioteken viktiga?*, 2025

**”Biblioteken är en demokratisk
grundbult – inte bara som
kunskapsförmedlare, utan också
som sociala nav i samhället.”**

”Att USA drar undan finansiering och på olika sätt begränsar den fria tillgången till information visar tydligt hur rädda man är för bibliotek och vilken kraft kulturen är.”

”Biblioteken behöver jobba ännu mer aktivt med vetenskap, forskning, bildning, källkritik, yttrandefrihet, demokrati, inkludering, mångfald och tolerans. Vi måste motverka de krafter som nu försöker rasera vårt demokratiska samhälle, både i Sverige och resten av världen. Det känns som att bibliotek snart är den sista utposten mot allt dumt.”

”Vi behöver fortsätta motverka de krafter som försöker förhindra fri tillgång till information och kunskap, och de som försöker ändra på historien – vad som ska kommas ihåg och inte. Demokratin är inte något som garanteras, det är något vi alla måste göra varje dag.”

”Biblioteksverksamhet är viktigare nu än någonsin tidigare. Biblioteken är en demokratisk grundbult – inte bara som kunskapsförmedlare, utan också som sociala nav i samhället.”

I sina framtidsspaningar skriver flera också om AI-utvecklingen och hur den ställer – och kommer att ställa – nya krav på biblioteken och de som arbetar där. En av regeringen utsedd kommitté, AI-kommissionen, har exempelvis föreslagit att det ska finnas kostnadsfria AI-tjänster att använda på folkbiblioteken och personal som kan stötta i hur de kan användas. DIK ser positivt på att kommissionen lyfter fram bibliotekens roll och bibliotekariernas kompetenser i att främja användningen av informationsteknik för kunskapsinhämtning och lärande. För att en sådan satsning ska få effekt kommer det dock krävas betydligt mer resurser till biblioteken och en ordentlig satsning på AI-relaterad kompetensutveckling för bibliotekarier³⁶.

”AI-utvecklingen kommer innebära att biblioteken i ännu högre grad måste stå upp för källkritik och mot fake news. Vi måste hänga med där och lära oss vad det innebär för oss.”

³⁶ DIK, Remissyttrande: AI-kommissionens Färdplan för Sverige, SOU 2025:12, maj 2025

Fem åtgärder för att stärka biblioteken och arbetsmiljön

Rapporten visar att biblioteken brottas med bristande resurser och påtryckningar från allmänhet och politiker, samtidigt som de får hantera effekterna av växande social utsatthet och digitalt utanförskap. Biblioteken är en grundläggande del av den kulturella välfärden och bidrar till alltifrån läsning och lärande till kulturupplevelser och källtillit. Men för att bibliotekarierna ska kunna fortsätta bedriva sina samhällsviktiga uppdrag behöver de bättre förutsättningar. DIK riktar fem krav till politiker och arbetsgivare.

1. Biblioteken måste få tillräckliga resurser för att klara uppdragen

För att biblioteken ska kunna fortsätta uppfylla sina samhällsviktiga uppdrag måste de få tillräckliga resurser. DIK vill se långsiktiga förstärkningar till bibliotekens budgetar på kommunal, regional och statlig nivå. Satsningen Stärkta bibliotek behöver återinföras och utökas³⁷.

När det gäller skolbiblioteken är det viktigt att de medel regeringen har avsatt till kommunerna för att bemanna skolbiblioteken³⁸ öronmärks så att pengarna används som det är tänkt. Om det visar sig att huvudmännen inte lever upp till de nya kraven i skollagen anser DIK att det bör införas skarpa sanktioner kopplat till lagen. För att säkerställa bemanningen behöver också platserna på biblioteksutbildningarna utökas kraftigt.

Tillräckliga resurser är också en förutsättning för att bibliotekariernas löner, som idag ligger allt för lågt³⁹, ska kunna höjas.

2. Fler aktörer behöver ta ansvar för det digitala utanförskapet

Biblioteken kan inte lämnas ensamma i att ta hand om det digitala utanförskapet och folkbiblioteken kan inte vara den enda platsen där invånarna får hjälp med exempelvis digitala tjänster och utskrifter. För att bibliotekarierna ska kunna ägna sig åt sina uppdrag och kompetenser behöver myndigheter, banker och andra verksamheter ta ansvar för sina användare och kunder. Kommunerna behöver ta ansvar för att samordna hur invånarnas behov av hjälp och stöd ska mötas. I stället för att lägga ned statliga servicecenter där besökare kan få hjälp med myndighetskontakter behöver regeringen se till att förvaltningslagens⁴⁰ krav på att myndigheter ska ge individer tillräcklig hjälp och service efterlevs, bland annat genom att upprätta fler kontor runt om i landet.

För att kunna hantera och stärka de delar av samhällsservicen som ingår i bibliotekens uppdrag, exempelvis att arbeta med bildning, informationsteknik och delaktighet i samhället, behöver biblioteken få tillräckligt med resurser, utrustning och kompetensutveckling.

Det behövs också tydlighet och stöd från arbetsgivaren så att bibliotekarierna är trygga med var gränsen går för vad de får hjälpa till med, exempelvis när det gäller etiskt svåra eller integritetskänsliga situationer och ärenden. DIK anser att Sveriges Kommuner och Regioner bör ta fram ett gemensamt material som kan ge stöd till biblioteken i detta arbete.

³⁷ Kulturrådet, [Stärkta bibliotek](#)

³⁸ Kulturdepartementet; Utbildningsdepartementet, [Nu ska alla elever få rätt till bemannade skolbibliotek](#), 17 juni 2024

³⁹ DIK, ["Som om vi ska bära hela samhället" – En rapport om bibliotekariernas arbetsmiljö och bidrag till samhället](#) (2023)

⁴⁰ Förvaltningslag (2017:900)

3. Samhällets utsatta ska inte vara bibliotekens ansvar

Tillräckliga resurser är också en förutsättning för att biblioteken ska kunna arbeta förebyggande med social oro, hot, våld och skadegörelse. Det ger bättre förutsättningar att öka kompetensen kring hur hotfulla situationer kan hanteras och att undvika ensamarbete. Samtidigt får personalen större möjlighet att samverka med andra aktörer och att arrangera aktiviteter för och bygga relationer med lokalbefolkningen, något som visat sig vara positivt för att minska oroliga och stökiga situationer⁴¹.

För att komma åt grundorsakerna till problemen med social oro, våld och hot på biblioteken måste dock de verksamheter som på olika sätt ansvarar för samhällets utsatta få tillräckliga resurser, så som missbruksvård, psykiatri, socialtjänst, medborgarkontor och barn- och ungdomsverksamhet. Det krävs också att kommunerna tar ett samlat grepp om frågorna och ser till att biblioteken inkluderas i arbetet.

DIK anser att möjligheten att porta någon från bibliotek genom tillträdesförbud endast bör användas som en sista utväg i särskilt allvarliga fall, och att portning alltid ska kombineras med andra insatser, till exempel från socialtjänst eller psykiatri.

4. Arbetsgivare måste stärka arbetet kring hot, våld och kränkningar

Alla arbetsgivare är skyldiga att utforma arbetsmiljön så att hot, våld, kränkningar och trakasserier förebyggs, utreds, åtgärdas och följs upp. Avgörande är att identifiera risker och se till att den säkerhetsutrustning och de rutiner som behövs finns på plats. Medarbetarna måste också känna till rutinerna och veta hur de ska agera om en situation uppstår. Därför anser DIK att alla biblioteksanställda som möter besökare ska få regelbunden utbildning i hur man hanterar alltifrån svåra och hotfulla situationer till pågående dödligt våld (pdv). Det är också viktigt att ensamarbete aldrig förekommer om arbetet innebär påtaglig risk för våld eller hot⁴², att alla incidenter rapporteras och att brott polisanmäls. Om biblioteken har omfattande problem kan det krävas väktare vid de tillfällen då det ofta är oroligt eller i vissa fall under hela öppettiden, och det är då arbetsgivarens ansvar att tillgodose detta.

Arbetsgivarens ansvar för trakasserier och sexuella trakasserier omfattar i dagsläget inte de fall där anställda utsätts av utomstående, i detta fall biblioteksbesökare, utan rör främst sådant som sker mellan kollegor eller mellan arbetsgivare och arbetstagare. DIK driver därför

⁴¹ DIK, [Goda exempel: Trygga bibliotek](#)

⁴² Detta regleras i Arbetsmiljölagen, Arbetsmiljöverkets föreskrift om våld och hot och Diskrimineringslagen.

krav på att skärpa skyddet genom att även trakasserier från utomstående (så kallad tredje man) ska inkluderas i Diskrimineringslagen och genom att Arbetsmiljöverket ska ta fram särskilda sakföreskrifter på området⁴³.

5. Principen om armlängds avstånd till biblioteken behöver stärkas

För att säkra bibliotekens oberoende måste politiker på alla nivåer hålla armlängds avstånd till verksamheterna. Med offentliga medel följer alltid ett mått av politisk styrning och uppföljning av hur resurser används. Huvudmännens uppdrag ska dock vara att sätta övergripande mål, uppdrag och ekonomiska ramar, inte att styra vilka böcker som finns på biblioteket eller vilka arrangemang som genomförs.

DIK vill att regeringen ger Myndigheten för kulturanalys i uppdrag att granska otillbörlig påverkan på offentlig kulturverksamhet så som bibliotek, arkiv, museer och kulturmiljö, på liknande sätt som myndigheten tidigare har granskat påverkan på konstområdet⁴⁴. Myndigheten bör också få i uppdrag att öka kunskapen om kulturinstitutionernas uppdrag och principen om armlängds avstånd bland huvudmännen. Därutöver vill DIK att det inrättas en nationell riskdelningsmekanism så att bibliotek och andra kulturverksamheter kan beviljas särskild finansiering för arrangemang som kräver extra säkerhet. Ingen ska behöva avstå från viktig och utmanande kulturverksamhet på grund av kostnader för exempelvis vakter eller sanering av skadegörelse.

Det behövs också fler insatser från arbetsgivarna. De har ett ansvar att se till att medarbetare känner sig trygga med att motivera exempelvis inköp, gallring, programverksamhet och kommunikation inför allmänhet, intressegrupper, tjänstemän eller politiker. Det kräver att biblioteken har policyer och rutiner kring detta som är tydligt grundade i verksamhetens uppdrag. Arbetsgivaren har också ett ansvar att markera mot aktörer som försöker utöva påtryckningar.

⁴³ DIK, [Yttrande: Ett utökat skydd mot diskriminering](#), SOU 2021:94

⁴⁴ Myndigheten för kulturanalys, [Så fri är konsten](#), 2021

DIK:s tidigare rapporter om bibliotek:

- ”Som om vi ska bära hela samhället” – En rapport om bibliotekariernas arbetsmiljö och bidrag till samhället (2023)
- Sveriges bibliotekarier tänker inte ange papperslösa (2023)
- ”Vad krävs för att en boksamling ska kunna kallas skolbibliotek?” (2022)
- Bibliotek i kristid – en rapport om hur biblioteken och de anställda har påverkats av coronapandemin (2021)
- Samhället drar sig tillbaka – en rapport om arbetsmiljön på våra bibliotek (2019)
- Bemanna skolbiblioteken (2018)
- Biblioteken speglar samhället – en rapport om arbetsmiljön på våra bibliotek (2017)
- ”Vi är bibliotekarier, inte psykologer eller socialarbetare” – en rapport om arbetsmiljön på våra bibliotek (2015)

DIK stöttar dig som medlem

Som medlem kan du alltid kontakta DIK via fraga@dik.se om du behöver råd eller stöd kring till exempel arbetsmiljö eller lön.

Du kan också prata med skyddsombudet och DIK- eller Sacoföreningen på din arbetsplats. De deltar aktivt i arbetsmiljöarbetet och löneprocesserna.

Tips till arbetsgivare och förtroendevald

- DIK:s goda exempel från bibliotek som lyckats vända utvecklingen med oro, stök och våld
- Arbetsmiljöverket: [Arbeta systematiskt för att minska riskerna för våld och hot om våld](#)

**Facket för kultur,
kommunikation
och kreativ sektor**

